

1. Uvod u problematiku istraživanja

Država i javnopravni organi pri obavljanju svojih zadataka, ne rukovode se zahtjevom da obavljanjem tih djelatnosti moraju ostaviti neku dobit, tražiti uslugu za protuuslugu, ili pak dati prednost pojedinim privatnim ili pravnim licima. U središtu savremene filosofije istorije građanskog demokratskog oblika organizovanja društveno-političkih sistema jeste čovjek – građanin sa svim karakteristikama ljudskog egoizma, u skladu sa opštim zakonima koji vladaju svijetom – kao načina kreiranja mjere osjećanja obaveza za održavanja svijeta, prisiljava ga da svoj suverenitet kroz procese socijalizacije prenosi na više nivo društvene organizacije, ograničava je u demokratskom društvu visinom plaćanja poreza,¹ tj. da bi država u okviru odabranog modela socijalne organizacije zajednice kao cjeline ostvarila postavljene ciljeve, ona mora da u adekvatnom iznosu ostvaruje javne prihode radi mogućnosti trošenja na javne rashode. Ta sredstva se anticipiraju iz javnih prihoda, koji imaju prisilni karakter. Osnovni dio tih prihoda čine porezi i druge dadžbine (carine, takse, putarine, itd),dok se manji dio ostvaruje putem rada državnih preduzeća, na osnovi prava vlasništva (davanje u zakup državne imovine i sl.), te dobrovoljnim davanjima fizičkih i pravnih lica. Prilikom trošenja tih prikupljenih sredstava država i drugi javno pravni organi se rukovode principom štedljivosti i efikasnosti u trošenju i

¹ Galočaža, Milan, Mundologija, Panevropski univerzitet, Banja Luka, 2006., str. 10.

raspodjeli raspoloživih sredstava, kao i ostala privatna i pravna lica prilikom obavljanja svojih djelatnosti.

Kakva će biti konačna raspodjela tih sredstava, zavisi prevashodno od makroekonomske politike, državnog godišnjeg budžeta i u okviru ove date fiskalne politike, koja se reguliše odgovarajućim zakonskim i podzakonskim aktima. Aktivnosti države u oblasti oporezivanja i trošenja javnih prihoda predstavljaju najvažnije pitanje kako razvoja tako i ekonomsko-socijalne stabilnosti u gotovo svim zemljama, a posebno u onima koje su u razvoju ili tranziciji. Makroekonomija se javila zajedno sa državom, u vidu državnih poslova, kada je država nastojala da preuzme brigu oko svoga stanovništva, a time i aktivnu ulogu u organizaciji socijalnog i ekonomskog života zajednice kao cjeline.

Javne finansije se u načelu manifestuju u okviru određenih ili datih političkih situacija i sistema. Pored toga u sistemu javnih finansija su prisutni interesi pojedinaca, grupa, udruženja, političkih partija, te ostalih struktura koje su vezane za ekonomski, politički, društveni i svaki drugi oblik angažovanja. U radu državnih i drugih javno pravnih organa mora se stalno težiti da: poreska opterećenja za privredni sektor i stanovništvo trebaju biti relativno manja, da bude pravičnosti u preraspodjeli dohotka, da se prikupljena sredstva racionalno i ekonomično koriste, te da se obezbedi stabilizacija kroz privredna i društvena kretanja.

Svi ovi zadaci se sprovode u okviru adekvatne fiskalne i budžetske politike. U tom smislu, porezima kao osnovnom instrumentu fiskalnog sistema ja data primarna funkcija, obezbjeđenja javnih prihoda za finansiranje javnih potreba. Pored toga, država može koristiti poreze i u nefiskalne svrhe, kao što su makroekonomski uticaji na tražnju i cijene kroz povećanje ili smanjanje poreza, pa i mikroekonomski uticaji kroz poresku diskriminaciju ili podsticaj pojedinih djelatnosti ili kategorije poreskih obveznika.